

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ **Вербално насиље у драмском стваралаштву Харолда Пинтера и Петера Хандкеа, КАНДИДАТКИЊЕ Ане Ситарнице**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију
13. септембар 2021. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду
2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:
др Зоран Пауновић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (2006), Филолошки факултет у Београду;

др Миодраг Лома, редовни професор за ужу научну област Општа књижевност (2016), Филолошки факултет у Београду;

др Никола Бубања, ванредни професор за ужу научну област Енглеска књижевност и култура (2017), Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Ана (Милорад) Ситарница
2. Датум рођења, општина, република:

20. јул 1990, Шабац, Србија
3. Наслов мастер рада:

„Double Vision in Fitzgerald's *The Great Gatsby* and *Tender Is the Night*“
4. Датум и место одбране мастер рада:

14. 07. 2014, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, Универзитет у Крагујевцу

5. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Филолошке науке

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Вербално насиље у драмском стваралаштву Харолда Пинтера и Петера Хандкеа

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Ане Ситарике обухвата (не рачунајући обавезне формалне елементе попут резимеа) 129 штампаних страна, а подељена је на четири главна дела: 1. Уводна разматрања (стр. 1-2); 2. Вербално насиље у драмама Харолда Пинтера (3-86); 3. Вербално насиље у драмама Петера Хандкеа (87-120); 4. Завршна разматрања (121-122). Главне целине рада систематично су и прегледно подељене на велики број потпоглавља, што значајно омогућава сналажење у овој опсежној и сложеној дисертацији. На крају рада, приложена је педантно сачињена библиографија (123-128).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Кандидаткиња Ана Ситарика анализира је одабране драме Харолда Пинтера и Петера Хандкеа с истинском посвећеношћу и прецизном усредсређеношћу на тему коју је одабрала. На почетку дисертације, указано је на традицију драмског истраживања односа између човека и језика у драмској литератури двадесетог века као, на пример, у драми *Краљ Иби* Алфреда Жарија, или у *Пигмалиону* Џорџа Бернарда Шоа. Комади којима се ауторка бави у овој дисертацији одликују се тиме што се у њима не истражује само тај однос већ се језик поставља у средиште збивања. Пинтер и Хандке показују да човек не може да остане слободан под притиском вербалног насиља и упозоравају нас да смо постали затвореници свог говора. У њиховим драмама насилна *радња* језика усмерена је и против ликова и против публике, а језик постаје средство обликовања стварности. Тада је, с разлогом истиче кандидаткиња, критичко мишљење замењено аутоматским говором с циљем уништења аутономије и особености појединца. Драмски текстови који су издвојени у овој студији баве се човековом виктимизацијом условљеном вербалним насиљем и показују конкретне, опасне и принудне *радње* језика. Језик је код њих драмски антагониста јер уништава ликове или од њих ствара послушне поданике; с друге стране, језик постаје и својеврсна тамница, јер одређује судбину ликова и границе њиховог концептуалног и моралног света.

Промишљеном и проницљивом селекцијом грађе, истраживање је у овом раду обухватило драме у којима су облици вербалног насиља снажно истакнути: у средишту сваког комада налази се однос између човека и језика, уз особиту употребу језика као средства насиља. Писци се у њима или

на очигледан начин баве проблемом језичког изражавања или је немогуће разматрати тематику њихових драма без дубљег упуштања у анализу употребе језика. У том смислу, ауторка се бавила позориштем језика, и таквим приступом успешно остварила ново сагледавање везе између драмског језика и драмског насиља.

Кандидаткиња се у раду ослања на опсежну, али брижљиво пробрану секундарну литературу, коју користи на веома креативан начин. Тако, на пример, истиче став Ж. Ваниера, по коме постоји неколико врста драмског језика. У есеју *Позориште језика* Ваниер тврди да традиционални драмски писац жели само да „заинтересује гледаоца анализом страсти и ликова, користећи језик који никада није узнемирујући или збуњујући“, то је језик „јавности којој је намењен“. Следећи тип односи се на *поетски* језик авангарде у периоду између два светска рата са Артоом на челу и циљ више није „разонодити гледаоце релаистичним или занимљивим описима људске душе, већ испровоцирати, физички делати на њега како би се уздрмала његова веза са светом“. Међутим, ни овај тип језика не доноси револуционарне промене јер није у стању да задржи значење и постане драмска стварност. Последњи тип је оно што Ваниер назива „позориштем језика“. Ту се оригиналност огледа у „поставци драматургије људских односа на ниво самог језика“. Оно што ликови говоре је дословно изнето на бину, постаје позоришни објекат. Међутим, критички примећује кандидаткиња, Ваниер ограничава своје теорије на комаде Јонеска, Адамова и Бекета где језик добија нову функцију – ствара драму апсурда, њихов театар уништава свој објекат – језик, и постаје антитеатар.

У даљем истраживању ауторка се надовезује на Ваниерово позориште језика и проширује његове тврдње са циљем – који ће, напоменимо одмах, бити с успехом и непобитно остварен – да покаже да се послератни језик не своди само на драмски апсурд. Мартин Еслин полази од Ваниерове теорије и тврди да нас позориште апсурда суочава са гротескном сликом нашег сопственог света без вере, значења, или истинске слободе воље. У том смислу позориште апсурда постаје позориште нашег доба. Као највећу промену у односу на претходни период Еслин истиче револуционарну употребу језика драмских писаца позоришта апсурда. Језик је сада, на први поглед, лишен значења како би указао на *недовољност* говора, односно метафизички јаз између човекове потребе за значењем и немогућности механичког језика да искаже тескобу стварности. Отуђење од језика и немогућност употребе језика као веродостојног средства саобраћања јесу израз друштвене и егзистенцијалне отуђености. За Јонеска „речи су звукови без икаквог значења. Ове куће, небо, само су фасаде ничега; изгледа да људи испаре, све је под претњом, укуључујући мене самог, неминовног, немог пропадања у не знам ни ја који понор“. Овај осећај очаја услед недовољности језика да искаже реалност проналазимо код Кафке, Хофманштала и Бекета – „кризу су искусили многи озбиљни писци тог доба.

Значајно теоријско упориште ауторка је пронашла и у делу Лудвига Витгенштајна, који је поставио слична питања као и претходно поменути теоретичари, али у другачијој форми. Он се бавио

логичким границама изрецивог. У истраживању односа између речи и чињеница у *Логичко-филозофском трактату*, Витгенштајн закључује да је стварност безгранично замагљена непрестаном регресијом речи, те стога језиком можемо да изразимо само делић стварности. Витгенштајн надаље верује да бисмо могли да научимо да користимо језик правилно само када не бисмо преоптерећивали речи метафизичким, естетским, етичким значењима (јер оне не могу да поднесу тај терет) – тако бисмо настали хаос заменили јасним порукама. Он се бори против такозваног језичког сујеверја – тврди да се речима не може веровати, да оне никад нису у вези са нашим искуством, те да стога никако и никада не могу изражавати стварност. Речима се не може пренети истина, већ само непрецизне изјаве и двосмислености. Попут својих претходника Лајбница, Сапира и Ворфа, Витгенштајн развија теорију о детерминистичкој моћи језика који нас хвата у замку и одређује наш поглед на свет и на нас саме. Свестан кризе језика, он покушава да нас научи да развијемо критички однос према језику, како бисмо постали свесни опасности његове несвесне употребе. Тако се придружује дугачком низу филозофа, лингвиста и критичара који кроз скептицизам према језику покушавају да избегну његове замке и охрабре критичку проверу говора. Стога се, још од Лајбница па све до Ворфа, филозофи и критичари на различите начине баве тиранијом речи и језичким насиљем. Насиље у овом раду односи се на губитак човекове особености и сопства услед притиска језика. Стога теорије поменутих филозофа и лингвиста, између осталог, постављају темеље, а понекад чак и директно говоре о суштини драмских комада који чине примарни корпус ове дисертације.

Постојање јаза између језика и искуства, односно одвајање језика од значења, кључне су, многоструко потврђене хипотезе овог научног рада. Међутим, наглашава ауторка, иако нам се може учинити да Пинтеров и Хандкеов језик губи значење и да се њиме не може остварити разговор, у раду је показано да управо то отуђење од језика прелази на следећи ниво у њиховим драмама: претвара се у насиље. Језик више није апсурдан већ је опасна сила за контролисање човека, постаје суштина његовог бића и граница његовог света.

У закључном делу рада целовито су, компетентно и аргументовано, изложени резултати обављеног истраживања.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Ана Ситарика, (Не)слободан појединац у свету вербалног насиља – друштвени контекст „комедија претње“ Харолда Пинтера, *Језик, књижевност, контекст*, Филозофски факултет, Ниш, 2020, 529–543, УДК 821.111.09-2 Пинтер Х, ISBN 978-86-7379-526-3. М14
2. Ана Ситарика, Џејмс Бонд: Како је шкотски тајни агент заволео виски америчког брэнда Џек Данијелс, *Брендови јела и пића: књижевност, језик, уметност и култура*, Ур. Д. Бошковић,

- М. Ковачевић, Н. Бубања, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2020, 109–118. ISBN 978-86-80796-61-1. М14.
3. Ана Ситарница, Крај је безгласан? Драма Штићеник хоће да буде тотор Петера Хандкеа, *Doomsday III Плач*, Ур. Марија Лојаница, Драган Бошковић, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2020, 135–146, ISBN 978-86-80796-65-9. М14.
 4. Ана Ситарница, „Мој кутак”: Драма Соба Харолда Пинтера, *Тако мале ствари: интимно у књижевности и култури*, Ур. Драган Бошковић, Часлав Николић, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2020, 153–160. ISBN 978-86-80796-63-5. М14.
 5. Ана Ситарница, Из уточишта собе до собе као гроба: драме *Соба*, *Рођендан* и *Лифт за кухињу* Харолда Пинтера, *Гробља: књижевно-културна материјализација смрти*, Ур. Драган Бошковић, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2019, 279–288. ISBN 978-86-80796-49-9. М14.
 6. Ана Ситарница, Миљан Д. Миљковић, Символика бебе у драми *Пенео пепелу* Харолда Пинтера, *Бебе*, књ. 2, Ур. Драган Бошковић; Часлав Николић, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2019, 477–488. ISBN 978-86-80796-42-0. М14.
 7. Ана Ситарница, Гинис пиво као књижевно-културолошки знак у драмама *Рођендан* и *Настојник* Харолда Пинтера, *Брендови у књижевности, култури и уметности*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2018, 299–312. ISBN 978-86-80796-29-1. М14.
 8. Ана Ситарница, Функција карневала у делима *Маска* М. Црњанског и *Велики Гетсби* Ф. С. Фицџералда, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 65, свеска 3, Нови Сад, 2017, 921–940, ISSN 0543-1220. М24
 9. Ана Ситарница, Вербално насиље у драми *Каспар* Петера Хандкеа, *Наслеђе*, бр. 46, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 303–316, ISSN 1820-1768. М24
 10. Ana Sitarica, Verbal Violence in Overtly Political Plays by Harold Pinter, Belgrade: *English Language & Literature Studies*, Volume 2, Београд, 2020, 89–106, УДК 821.111-2.09 Pinter H. ISBN 978-86-6153-635-9. М52
 11. Миљан Д. Миљковић, Ана Ситарница, Употреба и утицај англицизама на српски језик на узорку дневне штампе у периоду 1. 11. 2017 – 1. 2. 2018, Иновативни приступ васпитању и образовању: стање, дилеме и перспективе, *Зборник Учитељског факултета Призрен*, Лепосавић, 2019, 89–98, ISBN 978-86-84143-51-0. М52
 12. Миљан Д. Миљковић, Ана Ситарница, Друштво знања, *Зборник радова Учитељског факултета у Призрену*, Лепосавић, књ. 10, Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, 2016, 283–294. М52
 13. Ana Sitarica, Miljan Miljkovic, Epistemic Modality in Political Discourse, Research Result. *Social Studies and Humanities*, Belgorod State National Research University, Vol 3, Issue 1, 2017, 75–79, ISSN 2408-932X. М51

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање обављено у оквиру рада на докторској дисертацији *Вербално насиље у драмском стваралаштву Харолда Пинтера и Петера Хандкеа* бави се начинима употребе и функцијама вербалног насиља у изабраним драмским текстовима Харолда Пинтера и Петера Хандкеа. Оба писца у средиште својих драма стављају језик и сагледавају начине контроле човека, у којима јунаци бивају преображени, уништени и присиљени на вербалне калупе који указују на утицаје владајуће идеологије на драмску праксу.

У дисертацији је подробно осветљен Пинтеров и Хандкеов песимистичан поглед на човекову људскост и могућност да појединац остане слободан, када се суочи с вербалном принудом, као и њихово упозорење да је човек постао затвореник свог говора. Вербална агресија у делима ове двојице писаца бива усмерена против публике и драмских ликова; њоме се обликује стварност док, је

критичко мишљење немогуће, замењено је аутоматским дискурсом чиме је онемогућена самосвојност. У складу са овим сазнањем испитује се тематска повезаност Хандкеових и Пинтерових драма, у којима се, пре свега, указује на човекову подређеност кроз наметнуте језичке структуре. Потврђена је хипотеза да језик затвара у своја правила и приморава да поштујемо та правила, његове форме и ограничења.

Оба писца, аргументовано закључује кандидаткиња, показују забринутост због немогућности остваривања саобраћања и односа међу људима. Упркос протесту против друштва и вербалног насиља, ови драмски писци не искључују себе, и сатирично се односе према таквом животу. Са ликовима деле осећај угрожености, те постају носиоци њихових тежњи и реализатори идеја. Стога се и публика осећа угрожено и доживљава драме кроз сву неизвесност живљења и тешка искушења. Јунаци разоткривају стварност али и немогућност њене промене.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Прецизним и детаљним ишчитавањем одабраних драма Харолда Пинтера и Петера Хандкеа, кандидаткиња је дошла до читавог низа вредних увида и закључака. Те је закључке у својој докторској дисертацији изложила прегледним и јасним научним стилем, који употпуњује позитиван утисак о овом научном делу.

X ПРЕДЛОГ:

На основу свега изложеног, сматрамо да је **Ана Ситарица** обрадом теме под насловом **Вербално насиље у драмском стваралаштву Харолда Пинтера и Петера Хандкеа** сачинила вредно научно дело, од несумњивог значаја за српску науку о књижевности. Због тога предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидакињи одобри приступ усменој одбрани рада.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Зоран Пауновић

др Миодраг Лома

др Никола Бубања